



KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 28.5.2002
KOM(2002) 258 endelig

**RAPPORT FRA KOMMISSIONEN
TIL RÅDET, EUROPA-PARLAMENTET,
DET ØKONOMISKE OG SOCIALE UDVALG OG
REGIONSUDVALGET**

Årsberetning om lige muligheder for kvinder og mænd i Den Europæiske Union 2001

Resumé

Denne sjette årsberetning om lige muligheder for kvinder og mænd i Den Europæiske Union indeholder en oversigt over de vigtigste begivenheder og resultater på europæisk og nationalt plan i 2001 og opridser perspektiverne for år 2002.

Fællesskabets rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005)

2001 var det første år med iværksættelsen af fællesskabsstrategien for ligestilling mellem mænd og kvinder. Der skete markante fremskridt i 2001 både med hensyn til indhold og metoder for integration af kønsaspektet i de forskellige politikker og med hensyn til en mere ligelig deltagelse af mænd og kvinder i Kommissionens udvalg og ekspertgrupper. Disse fremskridt viser effektiviteten af den strukturelle tilgang i rammestrategien, der bygger på planlægning, opstilling af specifikke målsætninger og overvågning af aktiviteter og resultater ved udgangen af hvert år.

I 2001 blev der udvalgt interessante nye aktiviteter med henblik på integration af et ligestillingsperspektiv, såsom:

- international handel og globalisering (Generaldirektoratet for Handel)
- den integrerede produktpolitik, navnlig affaldshåndtering (Generaldirektoratet for Miljø)
- asyl- og flygtningepolitikken (Generaldirektoratet for Retlige og Indre Anliggender)
- en fortolkningsmeddelelse om integration af sociale hensyn i forbindelse med offentlige indkøb, herunder lige behandling og lige muligheder for mænd og kvinder, blev vedtaget (Generaldirektoratet for Det Indre Marked i samarbejde med Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Sociale Anliggender og Arbejdsmarkedsforhold).

For at informere bedre om fremskridtene er der blevet udarbejdet en resultattavle for ligestilling.

Trods denne gode start skal der ske mere. Integrering af ligestillingsaspektet (gender mainstreaming) er et problemkompleks, der kræver fortsat uddannelse på alle niveauer. Desuden skal fremskridtene inden for de forskellige politikker følges ved hjælp af en integreret brug af ligestillingsindikatorer.

Handlingsprogrammet

Rammestrategien ledsages af et nyt handlingsprogram, hvor der hvert år udvælges et prioriteret område. Det prioriterede område i 2001 var lønforskellen mellem mænd og kvinder. Lige løn til mænd og kvinder i EU er nu et led i den proces, der blev indledt på Lissabon-topmødet i 2000 og skal gøre EU til den mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede økonomi i verden senest i 2010 med flere og bedre job og større social samhørighed. Kommissionen vurderer hvert år, hvilke fremskridt der er gjort hen imod Lissabon-målene. Dette sker på grundlag af *strukturelle* indikatorer, der nu også omfatter en ligelønsindikator.

I praksis drejer de fleste af de 27 projekter, som blev udvalgt i 2001 under handlingsprogrammet, sig om spørgsmål vedrørende ligeløn. Den samlede støtte til dem udgør ca. 8 mio. EUR. Resultaterne forventes at foreligge i 2003.

Ligestilling i udvidelsesprocessen

En grundlæggende betingelse for medlemskab af EU er accept og gennemførelse af EU's regelværk. Hvad angår lige muligheder, kræver man, at kandidatlandene har gennemført ni direktiver på tidspunktet for tiltrædelsen. Arbejdet med gennemførelsen af direktiverne er i gang, og nogle af kandidatlandene har gjort gode fremskridt i 2001. Lovgivning er imidlertid ikke nok i sig selv. Erfaringen viser, at støttemekanismer er vigtige for at opnå reel ligestilling, og i denne forbindelse er strukturer såsom ligestillingsorganer, ombudsmænd for ligestilling og uafhængig rådgivning afgørende.

Fremtidsperspektiver for ligestilling

I 2002 bliver "forening af arbejde og familieliv" prioriteret. Der vil blive taget flere initiativer på EU-plan, såsom at gøre emnet mere synligt i de vigtigste politiske processer, finansiering af tværnationale projekter, bedre statistik og indikatorer og udarbejdelsen af en rapport om gennemførelsen af direktivet om forældreorlov.

År 2002 vil også blive et år, hvor ligestillingslovgivningen udbygges. Kommissionen vil fremsætte et forslag til et direktiv om forskelsbehandling på grundlag af køn. Det nye direktiv vil dække andre områder end beskæftigelse og social sikkerhed, som i dag udgør anvendelsesområdet for Fællesskabets ligestillingslovgivning.

Bekæmpelse af handel med kvinder og vold samt en bedre hensyntagen til kønsaspektet i EU's forbindelser med tredjelande og i strukturfondene vil stadig stå højt på den politiske dagsorden i 2002.

Endelig er det Kommissionens plan - i fortsættelse af den igangværende vurdering af kvinders deltagelse i beslutningsprocesser og forud for valget til Europa-Parlamentet i 2004 - at koncentrere sine aktiviteter i 2003 om at forbedre kønsbalancen i den politiske beslutningsproces.

Sidste nyt

Den 18. april 2002 nåede Rådet og Parlamentet til politisk enighed om ændringen af direktiv 76/207/EF om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse. Det er første gang, at der findes bindende lovgivning på EU-plan, der definerer seksuel chikane og fastslår, at det er en form for forskelsbehandling på grund af køn. Det nye direktiv kommer til at indeholde bestemmelser om håndhævelse, kompensation uden nogen øvre grænse og sanktioner. Direktivet betyder også, at arbejdsgivere skal indføre forebyggende foranstaltninger mod seksuel chikane og give periodiske "ligestillingsrapporter" til alle ansatte på virksomheden.

I. Rammestrategien

Rammestrategien¹ for ligestilling mellem mænd og kvinder forener på sammenhængende vis alle Kommissionens tjenestegrenes forskellige initiativer og programmer. Denne omfattende, integrerede tilgang kombinerer specifikke foranstaltninger rettet mod det underprivilegerede eller underrepræsenterede køn på et politikområde med en generel integrering af kønsaspektet, hvilket har til formål at sikre, at man i forbindelse med alle Kommissionens politikker tager kønsaspektet i betragtning og analyserer den forskellige påvirkning af kvinder og mænd, som aktiviteterne herunder medfører.

1. DET ÅRLIGE ARBEJDSPROGRAM

I marts 2001 blev rammestrategien fremmet i betragtelig grad med vedtagelsen af det første årlige arbejdsprogram for ligestilling mellem kvinder og mænd². Arbejdsprogrammet er delt op i to dele - horisontale prioriterede områder, som vedrører alle generaldirektorater (GD) og tjenestegrene, og specifikke målsætninger og aktioner for hvert GD på disses respektive politikområder. Detaljerede oplysninger om gennemførelsen og resultaterne af arbejdsprogrammet under rammestrategien kan findes på Equops-webstedet³.

I arbejdsprogrammet bestemmer man tre generelle prioriterede områder for alle tjenestegrenene:

- **Ligestillingsmæssige virkninger på en række udvalgte politikområder.** Det første arbejdsprogram vedrørende ligestilling var vellykket, da det udvidede indsatsen for ligestilling ved at omfatte politikker fra en række generaldirektorater og tjenestegrene, som hidtil ikke havde integreret kønsaspektet. Da der stadig er mange politikområder i EU, som ikke er blevet underkastet en undersøgelse af deres påvirkning af ligestillingen mellem mænd og kvinder, vil man bevare dette prioriterede område i arbejdsprogrammet for 2002.
- **Kønsopdelte statistikker.** Disse er et vitalt politisk planlægningsredskab, og antallet af kønsopdelte statistikker blev øget i 2001, således der nu er en række generaldirektorater, som opdeler alle eller en del af deres indsamlinger og analyser af data. Det er dog nødvendigt at fortsætte indsatsen, og at gøre den endnu mere systematisk i forbindelse med arbejdsprogrammet for 2002. Et betydningsfuldt aspekt er involvering af de nationale statistiske kontorer - Fællesskabets vigtigste kilde til statistiske data - i indsamlingen af kønsopdelte data.
- **Opfordre flere kvinder til at ansøge eller deltage i ansøgninger.** GD for Forsknings og GD for Informationsindsatsens praksis med at understrege Kommissionens indsats for at opnå ligestilling i forbindelse med alle indkaldelser af forslag og interesetilkendegivelser blev nævnt som et eksempel på bedste praksis i arbejdsprogrammet for 2001. Desværre fandt denne praksis ikke så vid udbredelse

¹ Meddelelse fra Kommissionen til Rådet, Europa-Parlamentet, Det Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget - "på vej mod en EF-rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005), (KOM(2000) 335 endelig udg. af 7. juni 2000)

² KOM(2001) 119 endelig udg. og SEK(2001) 382.

³ Websted: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/index_en.htm

som håbet. Med henblik på at opnå en videre udbredelse af denne praksis gennemfører man i 2002 drøftelser med den finansielle og juridiske tjeneste.

På en række politikområder har der været betragtelige fremskridt, hvad angår rammestrategiens arbejdsprogram, bl.a.:

Asyl og flygtninge

Kommissionens forslag til et direktiv om modtagelse af asylansøgere indeholder bestemmelser om, at alle ansøgerens voksne familiemedlemmer er berettiget til i fortrolighed at få oplysninger om retten til at indgive en separat ansøgning, større indflydelse blandt kvinderne, hvad angår ledelsen af modtagelsescentre, sikring af grundlæggende uddannelse for myndighederne og andre organisationer, som gennemfører direktivet, vedrørende både kvindelige og mandlige ansøgere behov, og kræver, at data vedrørende de personer, som søger om eller får asyl, kønsopdeles. Ydermere skal der tages hensyn til kvindernes særlige behov, hvad angår sundhedspleje og kost og logi.

Hvad angår flygtninge, og hvor den person, som søger om international beskyttelse, er en kvinde, skal der tages hensyn til, at forfølgelse i Genève-konventionens forstand kan være af voldelig seksuel karakter eller anden kønsspecifik karakter.

Miljø

Med hensyn til miljøpolitikken i EU begyndte man i 2001 at udarbejde kønsspecifikke konsekvensanalyser inden for den integrerede produktpolitik og affaldshåndtering. GD for Miljø har udtrykkeligt bedt om input fra ikke-statslige organisationer (NGO'er), som varetager kvindernes interesser, med henblik på at oprette et netværk og få kendskab til deres synspunkter og ideer samt for at gøre dem bekendt med støttemulighederne under Life-programmet.

Fiskeri

Man har gennemført en dybdegående undersøgelse af kvindernes rolle i fiskerisektoren. Konklusionen på undersøgelsen er, at de bedste muligheder for at forbedre kvindernes stilling i fiskerisektoren stadig findes på områderne akvakultur og administration i fiskerisektoren.

Erhvervs politik

En undersøgelse, som skal bestemme og evaluere god praksis, hvad angår fremme af kvindernes iværksætterånd, er blevet iværksat, og en undersøgelse, der skal vurdere den ligestillingsmæssige virkning af særprogrammet "Innovation & SMV" under det femte program, er blevet afsluttet og offentliggjort for nylig.

Offentlige indkøb

En fortolkningsmeddelelse om fællesskabslovgivningen vedrørende offentlige indkøb og mulighederne for at integrere sociale hensyn i forbindelse med offentlige indkøb blev vedtaget af Kommissionen i efteråret 2001. Denne meddelelse har til formål at bestemme mulighederne for bedst muligt at tage sociale hensyn som f.eks. lige behandling af kvinder og mænd i betragtning i forbindelse med offentlige indkøb.

Overordnede retningslinjer for den økonomiske politik

Det belgiske formandskab iværksatte initiativet vedrørende styrkelse af integrering af ligestillingsaspektet i de overordnede retningslinjer for den økonomiske politik. Der blev holdt et teknisk seminar med deltagelse af uafhængige eksperter, repræsentanter for Kommissionen og det belgiske formandskab i oktober 2001. Efter seminaret udarbejdede man et dokument, som blev forelagt på både Rådets møde (socialministrene) den 3. december 2001 og Økofin-Rådet den 4. december 2001. I sine konklusioner opfordrer Økofin-Rådet til, at integreringen af ligestillingsaspektet undersøges i forbindelse med udarbejdelsen af de overordnede retningslinjer for den økonomiske politik i 2002.

Barcelona-processen

Under Meda-programmet vedrørende samarbejde med de sydlige middelhavslande arrangerede man et regionalt forum med følgende titel: "The Role of Women in Economic Development : the equality dimension between men and women in the Euro-Mediterranean partnership" (kvinders rolle i den økonomiske udvikling: ligestillingsaspektet i Euro-Middelhavs-partnerskabet) i juli 2001 i Bruxelles.

Uddannelse

En handlingsplan for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2002) blev vedtaget af Socrates-udvalget i februar 2001. Den indeholder planer om evaluering af kønsaspektet i den første fase af programmet og forskning vedrørende de indikatorer, som skal forbedre gennemførelsen af ligestilling mellem mænd og kvinder i anden fase af programmet. En selvregulerende adfærdskodeks, som skal forhindre kønsstereotyper i uddannelsesmateriale på alle uddannelsesniveauer, blev udarbejdet af den italienske sammenslutning af forlag i forbindelse med et projekt og distribueret på europæisk plan. WEEST-netværket - Women Education and Employment in Science and Technology (kvinder, uddannelse og beskæftigelse inden for videnskab og teknologi) - oprettede et websted med en interaktiv udstilling, projekter med europæisk relevans og chat med kvindelige videnskabsfolk i hele Europa.

En brochure om kvinder og teknik med eksempler på bedste praksis i første fase af Leonardo da Vinci-programmet for erhvervsuddannelse blev offentliggjort i slutningen af 2001.

Udviklingssamarbejde

Man vedtog en meddelelse om et handlingsprogram for generel hensyntagen til kønsaspektet i Fællesskabets udviklingssamarbejde for de kommende fem år (2001-2006).⁴ I det understreger man, at ligestilling mellem mænd og kvinder er af afgørende betydning for udviklingen generelt, og sammenhængen mellem køn og fattigdom har i endnu højere grad end før understreget betydningen af integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet.

I meddelelsen peger man på tre hovedområder, hvor der skal sættes ind for at sikre, at kønsaspektet integreres i alle Fællesskabets initiativer vedrørende udviklingssamarbejde, nemlig analyse og integration af kønsaspektet i de seks prioriterede områder for Fællesskabets udviklingssamarbejdsaktiviteter, integration af kønsaspektet i projekter eller programmer, som udformes på nationalt eller regionalt plan, samt styrkelse af Fællesskabets evne til at integrere kønsaspektet internt.

⁴ KOM(2001) 295 endelig.

Humanitær hjælp

Det Europæiske Fællesskabs Kontor for Humanitær Bistand har i løbet af 2001 fortsat integrationen af kønsaspektet i den humanitære hjælp på politisk plan. Et casestudy af projekter vedrørende humanitær hjælp, som omfattede elementer af integrering af kønsperspektivet, blev støttet i 2001 med henblik på at analysere, hvorledes man kan inkorporere kønsperspektivet i udformningen og gennemførelsen af humanitære projekter.

På det operationelle plan har Det Europæiske Fællesskabs Kontor for Humanitær Bistand støttet målrettede projekter, som tager kvinders særlige behov op, herunder f.eks. projekter i **Irak, Serbien og Afghanistan.**

Kvinder og videnskab

Initiativet vedrørende kvinder og videnskab, som blev iværksat i 1999, omfattede i 2001 navnlig en større konference vedrørende analyse af resultaterne af undersøgelsen af kvinder inden for videnskab og videreudvikling af benchmarking med henblik på at overvåge kvindelige forskeres deltagelse. Man gennemførte en række undersøgelser af de kønsspecifikke konsekvensanalyser som forberedelse til konferencen. Arbejdsdokumentet for Kommissionens tjenestegrene: "Kvinder og videnskab: Kønsperspektivet som løftestang for en reform af videnskaben" indeholder oplysninger om integrationen af kønsperspektivet i forskningen siden 1999.

Beskæftigelsesstrategien

Den 12. september 2001 vedtog Kommissionen en årlig beskæftigelsespakke i tre dele bestående af en rapport om medlemsstaternes beskæftigelsesmæssige resultater, en række anbefalinger rettet mod hver enkelt medlemsstat og politiske retningslinjer for fremtiden. 11 medlemsstater modtog en anbefaling vedrørende behovet for at styrke ligestillingen mellem kvinder og mænd (Tyskland, Grækenland, Spanien, Irland, Italien, Luxembourg, Østrig, Portugal, Finland, Sverige og Det Forenede Kongerige). Kommissionen foreslog at styrke retningslinjen vedrørende de kønsbestemte lønforskelle, da der ikke er sket meget fremskridt på dette område, men dette blev dog afvist af Rådet.

Ekspertgruppen "Køn og beskæftigelse" gav en uafhængig vurdering af de nationale handlingsplaner for beskæftigelsen for 2001 og de indikatorer, som på nuværende tidspunkt anvendes til at overvåge ligestillingen mellem kvinder og mænd i den europæiske beskæftigelsesstrategi.⁵

Bekæmpelsen af vold og menneskehandel

Kommissionen tilegnede afholdelsen af den internationale kvindedag den 8. marts 2001 handel med kvinder og holdt et fælles møde med Europa-Parlamentet. Gennemførelsen af Daphne- og Stop-programmet fortsatte i 2001, og Kommissionen vedtog et nyt Stop II-program (som løber indtil 2003). I forbindelse med gennemførelsen af Stop II-programmet i 2001 fokuserede man specielt på hjælp til og beskyttelse af ofre. Ydermere nåede Rådet til politisk enighed om en rammebeslutning om bekæmpelse af menneskehandel. Rammebeslutningen vedrører hovedsageligt en tilnærmelse af strafferetten og sanktionerne. Hovedformålet er at forbedre håndhævelsen af loven og det juridiske samarbejde i forbindelse med kriminalsager.

⁵ <http://www.umist.ac.uk/management/ewerc/>

Den sociale integrationsproces

Medlemsstaterne udarbejdede i juni 2001 deres første toårige nationale handlingsplaner med udgangspunkt i fælles mål for bekæmpelse af fattigdom og social udstødelse⁶.

I deres nationale handlingsplaner pegede de fleste medlemsstater på en større risiko for fattigdom og social udstødelse blandt ældre kvinder, enlige forældre og ofre for vold i hjemmet. For mænd er risikoen størst blandt hjemløse, tidligere straffede og personer, som har forladt skolen tidligt. På trods af at man i nogle planer kan finde positive eksempler på behandlingen af ligestillingsspørgsmål, er man stadig langt fra en konsekvent og ensartet tilgang til spørgsmål vedrørende mænd og kvinders forskellige behov og forhold inden for alle planernes områder, og en række medlemsstater har forpligtet sig til at øge omfanget af integreringen af kønsaspektet i løbet af de næste to år.

2. LIGELIG DELTAGELSE AF KVINDER OG MÆND I UDVALG

Kommissionen er forpligtet til at opnå ligelig deltagelse af mænd og kvinder, navnlig i udvalg, komitéer og ekspertgrupper, således som det er bestemt i afgørelse 2000/407/EF af 19. juni 2000⁷. Den fastlægger som mål, at både kvinder og mænd skal være repræsenteret med mindst 40 %.

Efter en første undersøgelse i 2000 af visse af Kommissionens ekspertgrupper, som i gennemsnit kun havde 13,5 % kvindelige medlemmer, gennemførte man i 2001 en ny undersøgelse, som var meget mere komplet.

Denne undersøgelse dækkede alle Kommissionens udvalg, komitéer og ekspertgrupper, og man skelnede mellem medlemmer af udvalg, komitéer og grupper, som var udpeget af Kommissionen, og medlemmer, som var udpeget af medlemsstaterne, arbejdsmarkedets parter, interessegrupper, NGO'er og andre organer, som har ret til at udpege repræsentanter til Kommissionens udvalg, komitéer og grupper.

I 2001 var der i gennemsnit 28,8 % kvinder i alle de af Kommissionens udvalg, komitéer og ekspertgrupper, som var omfattet af undersøgelsen. Blandt medlemmerne i de udvalg, komitéer og ekspertgrupper, hvor Kommissionen har ret til at udpege medlemmer, var der 30,5 % kvinder, mens der i de udvalg, komitéer og grupper, hvor Kommissionen ingen indflydelse har på sammensætningen, var 28,4 % kvinder.

Undersøgelsen synes at afspejle kvinders og mænds generelle deltagelsesfrekvens i de respektive sektorer, f.eks. en relativt høj deltagelse af kvinder i uddannelses- og socialsektoren og en større repræsentation af mænd i sektorer som f.eks. landbrug, fiskeri og forskning.

Selv om undersøgelsen viser en klar forbedring i forhold til tidligere, skal man dog fortsætte arbejdet og endog udbygge indsatsen i de sektorer, hvor kvindernes deltagelsesfrekvens har været lavere. Udviklingen vil fortsat blive overvåget som led i arbejdsprogrammet under rammestrategien for ligestilling mellem mænd og kvinder.

⁶ Mål for bekæmpelsen af fattigdommen og social udstødelse - EFT C 82 af 13.3.2001.

⁷ Udkast til fælles rapport om social integration - KOM(2001) endelig udg. af 10.10.2001.

EFT L 154 af 27.6.2000, s. 34.

3. STYRKELSE AF SAMARBEJDET MED MYNDIGHEDERNE MED ANSVAR FOR LIGESTILLING

I forbindelse med rammestrategien fremmer man aktivt udvekslingen af god praksis mellem EU- og EØS-medlemsstaterne, arbejdsmarkedets parter og civilsamfundet. I den forbindelse gennemførte man en række aktiviteter i 2001.

Det Rådgivende Udvalg for Ligestilling mellem Kvinder og Mænd⁸ fortsatte sit arbejde i 2001 og vedtog udtalelser om retningslinjerne for beskæftigelsen - 2002, kønsrelaterede statistikker og indikatorer og kønsaspektet af social integration.

Kommissionen arrangerede i samarbejde med det svenske formandskab et møde på højt plan i den svenske by Sigtuna med højtstående embedsmænd fra medlemsstaterne med ansvar for integrering af ligestillingsaspektet. Vigtige drøftelser vedrørende mekanismerne for opfølgning af de indikatorer, som er valgt som reaktion på Beijing-handlingsplanen, blev iværksat og fortsat på yderligere et møde, som blev arrangeret i Bruxelles i samarbejde med det belgiske formandskab.

Man fortsatte samarbejdet med andre internationale organisationer så som FN (opfølgningen på Beijing-handlingsprogrammet), Europarådet (styringsgruppen for lige muligheder) og OSCE (ny handlingsplan om ligestilling) for at kunne bygge på den ekspertise, som disse organisationer besidder, og for at fremme integrering af ligestillingsaspektet i forbindelse med relevante politikker.

4. NATIONALE INITIATIVER

EU's medlemsstater samt EØS- og EFTA-landene fortsatte med at udvikle rækken af aktiviteter, som skal fremme ligestilling mellem kvinder og mænd og gennemføre metoden for integrering af kønsaspektet - der findes en række eksempler på aktiviteterne nedenfor.⁹

Østrig

Forbundsregeringen traf foranstaltninger vedrørende tildeling af en tjenesteydelsesaftale inden for rammerne af en forhandlingsprocedure vedrørende et teknologiprojekt for østrigske kvinder. Hovedformålet med projektet er at udarbejde og gennemføre landsdækkende foranstaltninger vedrørende forøgelse af andelen af kvinder, som er beskæftiget inden for det tekniske område, navnlig it. Et andet formål var oprettelse af den tværministerielle arbejdsgruppe for integrering af ligestillingsaspektet (IMAG GM) og den efterfølgende oprettelse af tre arbejdsgrupper. IMAG GM holdt to møder i 2001, og der var planlagt et tredje i efteråret.

⁸ http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/strategy/advcom.html

⁹ En komplet oversigt kan fås ved følge linkene til de nationale ligestillingsorganer: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/links_en.html#ms

Danmark

I marts 2001 udarbejdede man den første nationale rapport og handlingsplan med titlen "Ligestilling - en forudsætning for velfærd, bæredygtighed og demokrati" for Folketinget, idet man tog udgangspunkt i ligestillingsloven et år tidligere. Den 1. juli blev der indført delt bevisbyrde i loven om ligebehandling, loven om ligestilling, loven om børnepasning, loven om ligeløn og loven om erhvervstilknyttede pensionsordninger. Samtidig blev der i tråd med EU's definition indført en definition af indirekte forskelsbehandling. Seksuel chikane indgår som et element i beskrivelsen af ligebehandling og forskelsbehandling.

Norge

I april 2001 forelagde regeringen det nationale parlament et forslag om revision af loven om ligestilling, som omfatter styrkelse af den eksisterende bestemmelse, som pålægger alle offentlige myndigheder at fremme ligestilling i alle dele af samfundslivet ved at tage højde herfor i det årlige budget. Det pålægger arbejdsmarkedets parter samme pligt, herunder et krav om at virksomhederne skal rapportere om deres aktiviteter vedrørende fremme af ligestilling i deres årsrapport.

Sverige

Loven om ligestilling mellem kvinder og mænd blev styrket den 1. januar 2001. I henhold til den nye paragraf 11 skal arbejdsgiveren hvert år udarbejde en handlingsplan for ligeløn og deri aflægge rapport om undersøgelser og analyser i overensstemmelse med resultaterne vedrørende paragraf 10. Paragraf 12 pålægger arbejdsgiveren at give arbejdstagerens organisation (hvormed arbejdsgiveren står i forbindelse gennem en aftale om kollektive overenskomster) de oplysninger, som er nødvendige for at sætte organisationen i stand til at deltage i undersøgelser, analyser samt udarbejdelsen af en handlingsplan for ligeløn.

Det Forenede Kongerige

I januar 2001 oprettede regeringen en ny telefontjeneste, som hedder "Equality direct" og suppleres med et websted¹⁰. Den giver gratis, fortrolige, omfattende og sammenhængende oplysninger og rådgivning til virksomheder, som har spørgsmål eller kommentarer vedrørende ligestilling. I februar holdt regeringen en national konference med titlen "Women Mean Business", hvor man gav oplysninger og rådgivning vedrørende de muligheder, der findes i erhvervslivet. I juni oprettede man et nyt kontor for ligestilling (Equality Challenge Unit) som en del af Athena-projektet med henblik på at løse problemerne vedrørende kvinders repræsentation inden for videnskab, bygge- og anlægssektoren og teknologi samt i videregående uddannelsesinstitutioner. I juli vedtog regeringen bestemmelser til gennemførelse af direktivet om bevisbyrden i sager vedrørende forskelsbehandling på grundlag af køn. Bestemmelserne ændrer loven om forskelsbehandling på grundlag af køn med henblik på at forbedre definitionen af indirekte forskelsbehandling og at gøre det klart, at i forbindelse med en retssag skifter bevisbyrden til arbejdsgiveren, hvis sagsøgeren forelægger en oplagt sag.

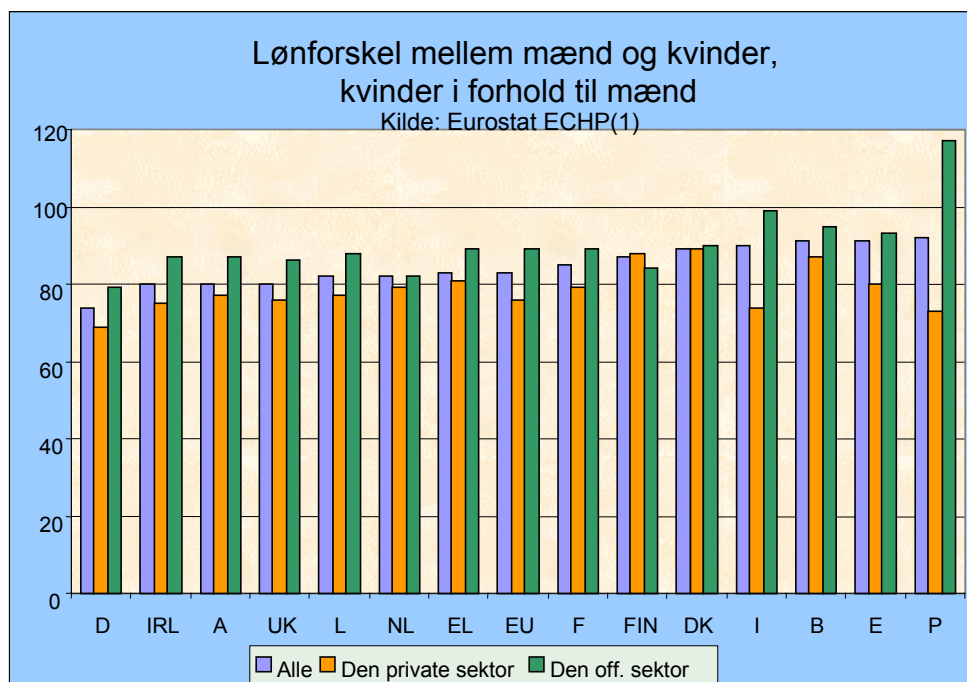
¹⁰ <http://www.equalitydirect.org.uk>

II. Ligeløn - et prioriteret område i 2001

1. LØNFORSKELLEN

Ligeløn for kvinder og mænd er et grundlæggende princip i EF-traktaten. Faktisk var direktivet om ligeløn fra 1975 det første, som blev vedtaget på området ligebehandling.

På trods af disse lovbestemmelser tjener kvinder dog stadig på næsten 14% mindre end mændene (forskellen var i 1997 mere udtalt i den private end i den offentlige sektor, nemlig henholdsvis 19 % og 10 %).



2. DET PRIORITEREDE OMRÅDE

Inden for rammerne af Fællesskabets rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder og støtteprogrammet vedrørende strategien blev ligeløn valgt som det prioriterede område i 2001.

Ligeløn blev valgt som det vigtigste område, fordi det er det mest synlige eksempel på forskelsbehandling på de europæiske arbejdspladser. Medmindre man i forbindelse med politikkerne tager dette eksempel på forskelsbehandling op, kan man ikke nå målene fra Det Europæiske Råds møde i Lissabon vedrørende forøgelse af kvindernes beskæftigelsesfrekvens til mindst 60 % senest i 2010 og forbedring af arbejdets kvalitet.

EU's formandskabs støtte

I januar 2001 drøftede ministrene med ansvar for social sikkerhed og ligestilling under det svenske formandskab de indbyrdes forbundne emner lønforskel mellem kvinder og mænd og social sikkerhed som drivkraften bag økonomisk vækst. Den betydning, man tillagde emnet ligeløn, afspejledes i konklusionerne fra Det Europæiske Råds møde i Stockholm (marts 2001), hvori man opfordrede Rådet og Kommissionen til at udvikle indikatorer.

Det gav et udgangspunkt for det belgiske formandskab, som udviklede et sæt indikatorer for kønsbestemte lønforskelle. På mødet i Rådet (arbejds- og socialministrene) den 3. december 2001 vedtog man et sæt bestående af 9 indikatorer og opfordrede Kommissionen og medlemsstaterne til at forbedre eksisterende statistikker og forskning vedrørende området.

Europa-Parlamentet og Det Økonomiske og Sociale Udvalg

Europa-Parlamentet vedtog i september 2001 en rapport¹¹ om ligeløn, der støttede Kommissionens forslag om nationale mål. Rapporten bekræftede, at der skal anvendes en mangesidet tilgangsvinkel af alle med interesser på området og på alle niveauer - Europa-Kommissionen, medlemsstaterne og arbejdsmarkedets parter - hvis man skal opnå reelle og langsigtede resultater.

Ligeløn er også et centralt punkt for Det Økonomiske og Sociale Udvalg. I Florio-rapporten om forskelsbehandling mellem kvinder og mænd, hvad angår løn, fra marts 2001 opfordrede man indtrængende til, at eksisterende data og forskning suppleres, og man opfordrede medlemsstaterne og arbejdsmarkedets parter til at øge deres indsats.

Lissabon-strategien

En indikator for lønforskelle mellem mænd og kvinder er blevet føjet til listen over strukturelle indikatorer, som er blevet udarbejdet af Europa-Kommissionen i 2001 med henblik på at overvåge udviklingen i retning af de økonomiske og sociale, strategiske mål, som blev vedtaget på topmødet i Lissabon. Udviklingen i retning af lige løn i Europa vil være på dagsordenen for Det Europæiske Råds næste forårsmøder, hvor man hvert år vil vurdere fremskridt og mangler med hensyn til at opfylde "målsætningerne fra Lissabon".

Den europæiske beskæftigelsesstrategi

Den europæiske beskæftigelsesstrategi sætter yderligere fart i indsatsen for at opnå målsætningen vedrørende ligeløn. Efter evalueringen af de nationale handlingsplaner i 2001 anerkendte visse medlemsstater eksistensen af lønforskelle mellem mænd og kvinder og bekendtgjorde deres initiativer, som har til formål at reducere forskellene. Disse har dog tendens til at være ret vage og mangle konkrete tiltag, og selv om arbejdsmarkedets parter spiller en afgørende rolle i denne forbindelse, er deres engagement begrænset. Efter denne evaluering foreslog Kommissionen en styrket retningslinje for beskæftigelsen vedrørende lønforskelle mellem mænd og kvinder i tråd med udtalelsen fra Det Rådgivende Udvalg for Ligestilling mellem Mænd og Kvinder, herunder nationale mål for reduktion af forskellen. Desværre behandlede Rådet ikke forslaget i 2001, men man vil dog se på emnet igen i 2002.

¹¹ Rapport om "Equal Pay for Work of Equal Value" (ligeløn for arbejde af samme værdi), Miet Smet, juli 2001, endelig udgave A5-0275/2001.

3. IVÆRKSÆTTELSEN AF DET NYE PROGRAM FOR LIGESTILLING MELLEM KVINDER OG MÆND

Programmet¹² er et af de redskaber, der er nødvendige for at iværksætte den overordnede fællesskabsstrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder. Gennem programmet koordineres, støttes og finansieres tværgående aktiviteter på de indsatsområder, der indgår i Fællesskabets strategi, som ikke kan støttes ved hjælp af andre af EU's støtteinstrumenter som f.eks. strukturfondene og initiativer herunder som f.eks. Equal.

Ligeløn var det højest prioriterede emne for den første runde af tværnationale projekter, som støttes under støtteprogrammet for lige muligheder for kvinder og mænd 2001-2005. Programmet blev under det belgiske formandskab iværksat på en konference om ligeløn i Bruxelles den 13. september 2001, som blev samfinansieret under programmet.

De projekter, som finansieres under Fællesskabets handlingsprogram for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005), omfatter en række nyskabelser i forhold til tidligere programmer:

- Der vælges hvert år et prioriteret område, som gøres til genstand for støtteaktiviteter. Området behandles også i Kommissionens politiktiltag i samarbejde med andre institutioner (som det f.eks. var tilfældet med "ligeløn", hvor Rådet, Europa-Parlamentet, Det Økonomiske og Sociale Udvalg samt Kommissionens forskellige redskaber alle var fokuseret på dette område i 2001).
- Ved at koncentrere indsatsen om et prioriteret område kan man opnå den størst mulige effekt - aktiviteterne i alle medlemsstaterne finder sted inden for samme periode, vedrører en koordineret række delemler under det prioriterede område og involverer alle aktører med interesse i det pågældende område.
- Projekterne er mere omfattende - de har hver et budget på mellem 250 000 og 500 000 EUR. Denne beløbsramme blev valgt med henblik på at sikre tilstrækkelig økonomisk støtte til aktiviteterne, at hvert enkelt projekt er af en størrelsesorden, som muliggør tværnational dækning og styring, samt ensartede resultater.

Formålet med disse projekter, som gennemføres af medlemsstaterne, de nationale organer for ligestilling, NGO'er, arbejdsmarkedets parter, regionale og/eller lokale myndigheder osv., er at opnå en større forståelse af lønforskellen mellem mænd og kvinder samt at udvikle og sprede strategier, som er udformet med henblik på at udligne forskellen. Dette politisk orienterede samarbejde øger effektiviteten af tiltagene vedrørende fremme af ligeløn og mindsker indtægtsforskellene mellem kvinder og mænd.

De tværnationale aktiviteter vedrørende det prioriterede område ligeløn drejede sig om:

- Udveksling af resultaterne af eksisterende analyser og forskning samt udveksling af god praksis
- Revision af jobklassificerings- og lønsystemerne med henblik på at undersøge, om disse er årsag til uligheder mellem mænd og kvinder med hensyn til løn

¹² Rådets beslutning nr. 51/2001 af 20. december 2000 om et EF-handlingsprogram vedrørende fællesskabsstrategien for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005), EFT L 17 af 19.1.2001, s. 22-29.

- Sikring af rettigheder (lovgivning og mekanismer, som sikrer bedre og mere effektiv beskyttelse)
- Ligeløn i de kollektive overenskomstforhandlinger og arbejdsmarkedets parter rolle
- Forebyggelse: den rolle, som uddannelse, information og medierne spiller.

Blandt de 27 projekter, som blev udvalgt i 2001, drejer størstedelen sig om spørgsmål vedrørende ligeløn. Den samlede støtte til dem udgør ca. otte mio. euro. Flere oplysninger om disse projekter kan findes på webstedet vedrørende ligestilling for kvinder og mænd¹³.

4. PRIORITEREDE OMRÅDER FOR DE KOMMENDE ÅR I PROGRAMMET FOR LIGESTILLING MELLE MÆND OG KVINDER

For at dække alle de punkter i rammestrategien for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005), som er omfattet af støtteprogrammet, har programudvalget og Kommissionen fastlagt følgende prioriterede områder:

2001-2002: Ligeløn

2002-2003: Forening af arbejde og familieliv

2003-2004: Kvinders deltagelse i beslutningstagningen

2004-2005: Kønsstereotyper.

¹³ Websted: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/index_en.htm

III. Udviklingen i lovgivningen

1. DIREKTIVET OM LIGEBEHANDLING

Man gjorde i 2001 betydelige fremskridt med hensyn til forslaget om ændring af direktivet fra 1976 om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse.

Forslaget¹⁴ ajourfører direktivet og tilpasser det de tanker om ligestilling, som er almindeligt udbredte i dag, og de mange domme, som Domstolen har afsagt i løbet af de sidste 25 år. Det er også i overensstemmelse med de direktiver, som blev vedtaget i 2000 i henhold til artikel 13 i EF-traktaten, som dækker forskelsbehandling på grundlag af race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, navnlig hvad angår de anvendte definitioner.

Det forventes, at det ændrede direktiv tilvejebringer nyskabelser på en række vigtige områder:

- Seksuel chikane er hidtil stort set blevet ignoreret af lovgiverne på såvel nationalt plan som fællesskabsplan. Det ændrede direktiv bekræfter dog, at chikane og seksuel chikane udgør forskelsbehandling på grund af køn, og giver definitioner af chikane og seksuel chikane. En direkte og en ny definition af indirekte forskelsbehandling på grund af køn skal indføres i fællesskabslovgivningen.
- Det vil blive krævet, at medlemsstaterne opretter "ligestillingsorganer", hvis kompetenceområder bliver specificeret.
- Arbejdsgiverne skal opfordres til at udarbejde årlige "ligestillingsplaner", dvs. en veltilrettelagt og systematisk tilgang til ligestilling på arbejdspladsen.

Andre af Europa-Parlamentets ændringer har til hensigt at styrke eksisterende bestemmelser i direktivet fra 1976:

- Der er nye bestemmelser om den lovgivningsmæssige beskyttelse og den erstatning, som kan tildeles personer, som udsættes for forskelsbehandling.
- Rettighederne for personer, som er på forældreorlov (og navnlig retten til at vende tilbage til arbejdet, efter man har udnyttet retten til orlov) styrkes.

Sluttelig opfordres arbejdsmarkedets parter til at bidrage til gennemførelsen af princippet om ligestilling ved at vedtage kollektive aftaler indeholdende bestemmelser om bekæmpelse af forskelsbehandling.

Forslaget er baseret på artikel 141, stk. 3, i EF-traktaten og kræver derfor godkendelse af både Ministerrådet og Europa-Parlamentet. Rådet nåede til politisk enighed (enstemmighed) om en fælles holdning den 11. juni 2001. Ved andenbehandlingen i oktober foreslog Europa-Parlamentet en række ændringer til den fælles holdning.

¹⁴ KOM(2000) 334 endelig og det ændrede forslag KOM(2001) 321 endelig.

Den formelle forligsprocedure blev iværksat i januar 2002, og man er på nuværende tidspunkt nået langt med drøftelserne (marts 2002).

2. DIREKTIVET OM BEVISBYRDEN

Fristen for at gennemføre direktiv 97/80/EF om bevisbyrden i forbindelse med forskelsbehandling på grundlag af køn udløb den 1. januar 2001.

Direktivet indeholder bestemmelser om *omvendt* bevisbyrde i retssager, hvorved sagsøgers stilling forbedres. Pågældende skal forelægge kendsgerninger eller statistikker, som viser, at der er tale om et *oplagt* tilfælde af forskelsbehandling, men det er så op til arbejdsgiveren at *bevise*, at princippet vedrørende ligebehandling er blevet overholdt.

Alle medlemsstaternes myndigheder har givet Kommissionen meddelelse om deres gennemførelsesbestemmelser i løbet af 2001, og man overvejer på nuværende tidspunkt deres forenelighed med fællesskabslovgivningen.

3. DOMSTOLENS RETSPRAKSIS

EF-Domstolen afsagde i 2001 fem betydningsfulde domme (omfattende fem sager) i sager vedrørende lige løn og ligebehandling af kvinder og mænd som svar på præjudicielle anmodninger fra de nationale domstole.¹⁵

- Domstolen har for længst fastslået, at afskedigelse, afslag på ansættelse og afslag på fornyelse af en ansættelseskontrakt på grund af graviditet udgør direkte forskelsbehandling på grundlag af køn, som ikke kan retfærdiggøres. Indtil i år var det dog uklart, om dette princip ville finde anvendelse i tilfælde af afskedigelse og afslag på fornyelse, når der er tale om en tidsbegrænset ansættelseskontrakt. I dommene i *Melgar*-sagen og *Tele Danmark*-sagen bekræftede Domstolen, at dette er tilfældet.
- I *Menauer*-sagen fandt Domstolen, at tyske pensionsfonde med ansvar for at forvalte erhvervstilknyttede pensionsordninger er underkastet det princip om ligeløn, som artikel 141 i EF-traktaten indeholder bestemmelser om, på samme måde som en arbejdsgiver. Hverken fondenes juridiske uafhængighed eller deres status som forsikringsorganer er relevant.
- I *Griesmar*-sagen og *Mouflin*-sagen blev Domstolen bedt om at tage stilling til to bestemmelser i den franske lov om civile og militære pensioner, som udsætter mænd for forskelsbehandling. I henhold til den første bestemmelse får en kvindelig embedsmand et børnetillæg (i forbindelse med beregningen af pension) for hvert barn, hun har fået. Det gør en mandlig embedsmand ikke. I henhold til den anden bestemmelse har en kvindelig embedsmand ret til at få sin pension før pensionsalderen, hvis hendes mand lider af et handicap eller en uhelbredelig sygdom, som betyder, at det er umuligt for ham at tage nogen form for beskæftigelse. En mandlig embedsmand har ikke samme ret. Domstolen fandt for det første, at i modsætning til de franske myndigheders holdning skal den franske pension for

¹⁵ Sag C-438/99, dom af 4. oktober 2001; Sag C-109/99, dom af 4. oktober 2001; Sag C-379/99, dom af 9. oktober 2001; Sag C-366/99, dom af 29. november 2001; Sag C-206/00, dom af 13. december 2001.

embedsmænd betragtes som "løn" som beskrevet i artikel 141 i EF-traktaten og ikke som en ydelse under socialsikringsordningen. Det følger heraf, at de pågældende bestemmelser i den franske lov ikke er forenelige med fællesskabslovgivningen. De franske myndigheder kan ikke længere forsøge at henholde sig til den undtagelse, som findes i direktivet om ligebehandling inden for socialsikring for at retfærdiggøre forskelsbehandlingen.

4. BETYDNINGSFULD UDVIKLING I MEDLEMSSTATERNE

Ligeløn

En finsk kollektiv aftale bestemmer, at hver enkelt sektor kan skabe en *særlig ligestillingsydelse*. Ydelsen er udformet med henblik på at øge lønnen for kvinder, som ikke har en tilstrækkelig høj løn i forhold til de krav, deres arbejde stiller, og fordi de har en uddannelse inden for et område, hvor man traditionelt er dårligt lønnet. I Danmark er loven om ligeløn blevet ændret, så den nu er mere gennemsigtig. Den pålægger arbejdsgivere med over 10 ansatte at tilvejebringe kønsopdelte lønstatistikker.

Hvad angår national *retspraksis*, har Employment Appeals Tribunal (appelret i ansættelsesspørgsmål) i Det Forenede Kongerige udvidet definitionen af "sammenligning", således at en arbejdstager hos en lokal myndighed kan sammenligne sig selv med en arbejdstager hos en anden lokal myndighed, selv hvis de pågældende to lønskalaer er blevet aftalt uafhængigt af hinanden. I Sverige har der været et gennembrud med hensyn til sammenligningen af job, som ikke er ens, da sygeplejersker nu kan sammenlignes med teknikere. Det ser dog ud til, at den svenske arbejdsret gentagne gange accepterer begrebet "markedskræfterne" som retfærdiggørelse for forskelsbehandling med hensyn til løn, når det drejer sig om arbejde af samme værdi.

Forening af arbejde og familieliv

Man har i Grækenland gennem en national kollektiv aftale indført *faderorlov* (betalt orlov for fædre i forbindelse med barsel). I Frankrig, Finland og Det Forenede Kongerige har man foreslået lovgivning desangående.

Grækenland, Irland og Nederlandene har indført lovgivning om *udvidelse af barselorloven*.

IV. Udvidelsen og forbindelser med tredjelande samt udviklingssamarbejde

1. UDVIDELSEN

Forhandlingerne med 10 af kandidatlandene om kapitlet om beskæftigelse, sociale anliggender og arbejdsmarkedsforhold blev foreløbigt afsluttet i begyndelsen af 2001. Udviklingen i disse lande vil fortsat blive tæt overvåget af Kommissionen. Forhandlingerne med Bulgarien, Rumænien og Tyrkiet er endnu ikke begyndt.

Det Europæiske Råd bekræftede i Göteborg i juni 2001, at de kandidatlande, som anses at være klar, skal kunne indtræde i EU fra 2004.

Gennemførelse af fællesskabslovgivningen

En grundlæggende betingelse for medlemskab af EU er accept og gennemførelse af EU's regelværk. Hvad angår lige muligheder, kræver man, at kandidatlandene gennemfører ni direktiver.

Litauen havde allerede gennemført praktisk talt hele regelværket på dette område før 2001, og en betragtelig mængde lovgivning blev gennemført i Tjekkiet den 1. januar 2001, hvor ændringerne til arbejdsmarkedsloven, lovgivningen om løn og loven om civilproces blev gennemført.

2001 var dog et år præget af gennembrud, og der skete betydelige fremskridt i en række andre lande. Ungarn opnåede som planlagt en høj grad af lovgivningsmæssig overensstemmelse med EU's regelværk inden udgangen af året. Den vigtigste udvikling var ændringen af arbejdsmarkedslovgivningen, som trådte i kraft den 1. juli 2001. I Letland blev regelværket på dette område gennemført ved hjælp af den nye arbejdsmarkedslovgivning og den nye lov om beskyttelse af arbejdstagerne, som begge blev vedtaget sidste sommer. Arbejdsmarkedslovgivningen skal efter planen træde i kraft i juni 2002. I Slovakiet gennemførte man direktiverne om ligeløn og ligebehandling, bevisbyrden, gravide arbejdstagere og forældreorlov i år gennem vedtagelsen af den nye arbejdsmarkedslovgivning i juli. Kun direktiverne om lige behandling inden for social sikkerhed mangler at blive gennemført. I Polen vedtog man i anden halvdel af året ændringer af arbejdsmarkedslovgivningen, som gennemfører regelværket. Lovgivningen skal dog efter planen ikke træde i kraft før ved tiltrædelsen. Den estiske regering godkendte i november et udkast til en ligestillingslov.

I andre kandidatlande er udviklingen bekymrende langsom.

Den langsomme udvikling i Rumænien med hensyn til vedtagelse af regelværket giver anledning til bekymring. Et udkast til en lov om lige muligheder har været under behandling i Parlamentet siden 1998. Udkastet blev i begyndelsen af 2001 trukket tilbage med henblik på at blive ændret efter regeringskiftet, og den lovgivningsmæssige tidsplan er nu uklar.

Bulgarien har udarbejdet et udkast til en lov om lige muligheder. Mange af de nødvendige gennemførelsesbestemmelser skal dog efter planen først gennemføres på mellemlangt sigt.

I Cypern, Malta og Slovenien mangler man stadig at gennemføre en stor del af regelværket. Man overvejer på nuværende tidspunkt et udkast til lovgivningen, men der kunne kun konstateres begrænset fremskridt i 2001.

Der har ikke været lovgivningsmæssige fremskridt i Tyrkiet.

Kort sagt var udviklingen fremragende i Tjekkiet, Estland, Ungarn, Letland, Polen og Slovakiet i 2001. Der er dog et antal andre lande, som skal gøre en stor indsats, hvis de skal være klar til tiltrædelse i 2004.

2. INSTITUTIONEL KAPACITET I KANDIDATLANDENE

Vedtagelse og gennemførelse af regelværket er i sig selv ikke nok. Det er af vital betydning at udvikle institutionelle og administrative strukturer, som muliggør gennemførelsen og håndhævelsen af ligestillingsrettighederne.

Igen er der et antal lande, som er langt foran de øvrige.

Som det også er tilfældet med vedtagelsen af regelværket, havde Litauen allerede gjort store fremskridt før 2001.

Rumænien har oprettet en rådgivende tværministeriel kommission for ligebehandling af mænd og kvinder med henblik på at fremme integration af kønsaspektet. Kommissionen har udviklet en national handlingsplan for lige muligheder, men det er for tidligt at sige, om den vil blive finansieret af staten.

I både Slovakiet og Letland vedtog regeringen i 2001 et oplæg om lige muligheder, som indeholder forslag til institutionel udvikling, overvågning, vurdering og oplysningsvirksomhed med fokus på arbejdsmarkedet, det offentlige og politiske liv og familien. Som det også gør sig gældende for den rumænske nationale handlingsplan, afhænger en effektiv gennemførelse af oplægget af tilstrækkelig finansiering.

Hastigheden, hvormed ændringerne gennemføres i andre lande, er mindre opmuntrende.

Mens man har gjort store fremskridt med hensyn til gennemførelsen af regelværket i Tjekkiet, har udviklingen af effektive gennemførelses- og håndhævelsesforanstaltninger været langsom. Ikke desto mindre har regeringen i år udarbejdet et dokument med en evaluering af emner som f.eks. oprettelse af institutioner og kvinders deltagelse i beslutningstagningen.

De institutionelle strukturer findes i Malta og Cypern, men man gjorde ikke fremskridt med hensyn til at styrke disse i 2001.

I Bulgarien og Polen er institutionerne utilstrækkelige. Bulgarien har udarbejdet et udkast til en lov om lige muligheder, som dækker gennemførelsen og håndhævelsen. Tidsplanen for de nye institutioners påbegyndelse af deres arbejde er dog for uklar. De polske myndigheder har ikke fremsat forslag desangående.

Generelt set har man i kandidatlandene gjort begrænsede eller slet ingen fremskridt med hensyn til at udvikle effektive institutioner, som skal gennemføre regelværket i kandidatlandene, og man skal gøre en større indsats fra nu og til tiltrædelsen. Udarbejdelse af oplæg og nationale handlingsplaner er betydningsfulde skridt i den rigtige retning, men er af ringe værdi, medmindre de udmøntes i konkrete, effektivt finansierede foranstaltninger.

3. FORBINDELSER MED TREDJELANDE OG UDVIKLINGSSAMARBEJDE

Samarbejde vedrørende bekæmpelsen af menneskehandel

Menneskehandel er et af de mest brændende menneskerettighedsspørgsmål for EU og den fremtidige udvidelse. Kvinder og børn udnyttes i særlig grad. På trods af at det er meget vanskeligt at få kendskab til menneskehandelens reelle omfang, viser nye skøn, at ca. **500 000** kvinder hvert år smugles ind i Vesteuropa.

Hovedtendensen har de seneste år været en stigning i antallet af ofre fra Centraleuropa (30 %) og Østeuropa (40 %, Samfundet af Uafhængige Stater medregnet). Mange af ofrene kommer dog stadig fra Afrika, Asien og Latinamerika, og en stor del af ofrene for seksuel udnyttelse er borgere i EU's medlemsstater.

Det drejer sig i stigende grad om organiseret kriminalitet, da menneskehandel er en af de mest indbringende kriminelle aktiviteter og tilmed hidtil kun har været underkastet relativt begrænsede sanktionsmuligheder. Kommissionen forelagde i 2001 forslag om at gøre menneskehandel strafbart i henhold til straffeloven i alle medlemsstaterne med en strafferamme, som er hård nok til at give en reel afskrækkende effekt. Der er ligeledes behov for bedre samarbejde om håndhævelse af lovgivningen. Ligeledes er det nødvendigt at forbedre samarbejdet om håndhævelsen af lovgivningen. Europols mandat er blevet udvidet med henblik på at bekæmpe menneskehandelen.

Derudover er det af afgørende betydning at hjælpe de kvinder, som rammes.

- For det første ved at advare kvinderne i oprindelseslandene om farerne, **før** de kommer i kontakt med menneskehandlerne. Også ved at øge kendskabet til problemet i EU.
- For det andet ved at give bedre støtte til ofrene. Den Europæiske Socialfond har med succes støttet en specifik foranstaltning vedrørende oplysningsvirksomhed i lokalsamfundene, oprettelse af en database og udvikling af netværk med deltagelse af de forskellige aktører, som er involveret i bekæmpelsen af handel med kvinder og børn. Netværket kaldes "Sicurezza per lo sviluppo 2000-2006" og dækker Mezzogiorno-regionen. Italien gennemfører også rehabiliteringsprojekter for ofrene.

Den internationale kvindedag den 8. marts 2001 gav Kommissionen og Europa-Parlamentet mulighed for at øge kendskabet til de eksisterende fællesskabsaktiviteter inden for bekæmpelse af menneskehandel, som man anvender til at udvikle en programbaseret tilgang til at hjælpe ofrene.

Meda - det regionale indikativprogram

Meda-programmet er EU's vigtigste finansielle instrument til gennemførelse af Euro-Middelhavs-partnerskabet. Den støtte, som gives under Meda, rækker ud over traditionel udviklingsstøtte, da den gør økonomiske reformer og frihandel til det centrale spørgsmål i forbindelse med EU's økonomiske samarbejde med Middelhavsregionen.

Konklusionerne fra Euromed-forummet om kvinders rolle i det økonomiske liv, som blev holdt i Bruxelles i juli 2001 på det belgiske formandskabs initiativ, indgik i det regionale indikativprogram 2002-2004. Under det prioriterede område "Fremme af Euro-Middelhavsintegrationens bæredygtighed" vil man tildele foranstaltninger vedrørende lige muligheder for kvinder en del af disse ressourcer (6 mio. EUR).

De to vigtigste aktionsområder bliver:

- Kvinders adgang til og deltagelse på arbejdsmarkedet, navnlig støtte til reformer af de lovgivningsmæssige rammer og udvikling af politikker vedrørende et aktivt uddannelsesmarked og arbejdsmarked.
- Fremme af kvinders rolle i erhvervslivet, navnlig gennem udvikling af netværk for kvinder i erhvervslivet og lettere adgang for kvinder til finansielle instrumenter.

Afghanistan

Tilrettelæggelsen af afghanske kvinders topmøde om demokrati i Bruxelles den 4.-6. december 2001 var en enestående begivenhed og kan betragtes som meget vellykket både med hensyn til de afghanske kvinders egen evaluering og de opnåede resultater.

Bruxelles-proklamationen, som kvinderne fra Afghanistan vedtog ved slutningen af topmødet, beskrev deltagernes omfattende fremtidsvisioner og specificerede deres umiddelbare behov for genopbygning, for så vidt angår uddannelse, sundhedspleje, kvindernes rettigheder, flygtninge og kultur.

Den **solidaritetserklæring**, som kvinderettighedsaktivisterne vedtog på et møde, som fandt sted samtidigt, er et klart og tydeligt symbol på kvindeorganisationernes og civilsamfundets vedvarende støtte til og engagement i, at kvindernes menneskerettigheder igen overholdes i Afghanistan.

Følgende er de vigtigste punkter, som behandles i erklæringen:

- Sikring af at den **støtte**, som det internationale samfund giver til genopbygning af Afghanistan, er **betinget** af kvindernes deltagelse i beslutningstagningen vedrørende anvendelsen af støtten.
- Kvindegrupper skal være blandt støttemodtagerne.
- Støtten anvendes til at gennemføre de prioriterede områder, som beskrives i Bruxelles-proklamationen.

På topmødet opfordrede man til, at den **internationale kvindedag den 8. marts 2002** anvendes til at mobilisere et verdensomspændende krav om gennemførelse af Bruxelles-proklamationen og at erklære, at for kvinder "er Afghanistan overalt", da kvinder i hele verden er samlet i solidaritet med kvinderne i Afghanistan.

Tematiske instrumenter: Det europæiske initiativ til støtte for demokrati og menneskerettighederne og Bistand til befolkningen og reproduktiv sundhedspleje, herunder bekæmpelse af hiv/aids.

Efter Kommissionens meddelelser i 2001 om EU's rolle med hensyn til at fremme menneskerettighederne og demokrati og om et handlingsprogram for generel hensyntagen til kønsaspektet i Fællesskabets udviklingssamarbejde omfatter indkaldelserne af forslag under de forskellige tematiske instrumenter vedrørende forbindelser til tredjelande og udviklingssamarbejde kønspektivet i forbindelse med vurderingen af forslag om gennemførelse af de foranstaltninger, som skal finansieres af Fællesskabet.

Dette perspektiv er særligt vigtigt i forbindelse med foranstaltninger inden for bistand til befolkningen og reproduktiv sundhedspleje, herunder bekæmpelse af hiv/aids, hvor de 17 foranstaltninger, som er blevet valgt i 2001, integrerer kønsperspektivet og specielt vedrører kvinders rolle og rettigheder med hensyn til adgang til og deltagelse i sociale tjenester.

4. HANDEL

Som en del af tiltagene vedrørende globaliseringens sociale dimension og i anerkendelse af økonomiske reformers betydning for ligestillingen mellem mænd og kvinder er forholdet mellem handel og ligestillingsspørgsmål blevet en integreret del af EU's politik vedrørende bæredygtig handel og indsatsen for at fremme grundlæggende arbejdsnormer. Det har ført til et første møde med civilsamfundet vedrørende handel og ligestillingsspørgsmål inden for rammerne af den almindelige dialog mellem GD for Handel og civilsamfundet. Mange deltog i mødet, som gav mulighed for at få et overblik over igangværende aktiviteter og de emner, som bør belyses yderligere.

V. Perspektiver for 2002

Rammestrategien

Kommissionens arbejdsprogram for 2002 omfatter følgende horisontale prioriterede områder for alle generaldirektorater og tjenestegrene:

- Gennemførelse af en vurdering af de ligestillingsmæssige virkninger på en række udvalgte politikområder, hvor man hidtil ikke har gennemført en integrering af ligestillingsaspektet.
- Hver enkelt tjenestegren udbygger sin indsats for at indsamle kønsopdelte data og systematisk opdele alle dermed forbundne statistikker efter køn, og man vil sætte ind på at udvikle ligestillingsindikatorer.
- Hvert enkelt generaldirektorat og hver enkelt tjenestegren indfører moduler vedrørende integrering af ligestillingsaspektet i uddannelsesplanerne for personalet på alle plan, navnlig på ledelsesplan.

Lovgivningsmæssige initiativer

I 2002 har Kommissionen til hensigt at udarbejde en rapport om gennemførelsen af direktivet om forældreorlov, herunder betragtninger om grunden til at så mange fædre ikke udnytter denne ret.

Kommissionen forelægger også et forslag til et direktiv om forskelsbehandling på grundlag af køn baseret på artikel 13 i EF-traktaten i løbet af 2002. Det nye retsgrundlag gør det muligt at vedtage foranstaltninger vedrørende forskelsbehandling på grundlag af køn på andre områder end beskæftigelse og social sikkerhed, som i dag udgør det relativt begrænsede anvendelsesområde for Fællesskabets ligestillingslovgivning.

Programmet

Programmet vedrørende Fællesskabets rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder for perioden 2001-2005 får "forening af arbejde og familieliv" som det prioriterede emne med delemnet "familierne skal have deres far tilbage" herunder. Der gennemføres to indkaldelser af forslag i januar 2002: En har til formål at støtte og forbedre synergien mellem nationale politikker og at udvikle merværdi på fællesskabsplan. Den anden har til formål at fremme tværnationale udvekslingsaktioner vedrørende udveksling af oplysninger, erfaring og god praksis.

Styrkelse af Lissabon-strategien

I marts 2000 fastsatte man på Det Europæiske Råds møde i Lissabon et ambitiøst mål med en tidshorizont på ti år om at gøre EU til den mest dynamiske, konkurrencedygtige og bæredygtige videnbaserede økonomi med fuld beskæftigelse og styrket økonomisk og social samhørighed.

På topmødet i Barcelona i marts 2002 gennemgik man udviklingen i retning af dette mål og skærpede navnlig indsatsen for at fremme beskæftigelsen og forbedre den sociale samhørighed. I den forbindelse er det af afgørende betydning at rydde uligheder af vejen og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder. Medlemsstaterne bør fjerne de initiativhæmmende forhold, som gør sig gældende for den kvindelige arbejdsstyrke, navnlig ved senest i 2010 at tilvejebringe børnepassningsfaciliteter til mindst 90 % af børnene mellem 3 år og den skolepligtige alder og til mindst 33 % af børnene under denne alder.

Det spanske formandskabs initiativer vedrørende vold

Det spanske formandskab har bekendtgjort, at i første halvdel af 2002 bliver "vold" - navnlig vold i hjemmet - et prioriteret område under formandskabet, og man har sammen med Kommissionen til hensigt at udvikle indikatorer for vold og at indsamle eksempler på god praksis for at mindske volden. Man fortsætter aktiviteterne under det danske formandskab i anden halvdel af 2002.

Strukturfondene

I løbet af de seneste år har man truffet en række initiativer for at forbedre strukturfondenes betydning for ligestillingen mellem mænd og kvinder. Det arbejde, som blev udført i 2001, dannede grundlag for to betydningsfulde arrangementer i 2002. Den tredje konference om integrering af ligestillingsaspektet i strukturfondene (14. og 15. juni 2002 i Santander, Spanien) og Kommissionens meddelelse om gennemførelsen af integrering af ligestillingsaspektet i programmeringsdokumenterne for strukturfondene, som har til formål at revidere og tilpasse integreringen af ligestillingsaspektet i strukturfondene i forbindelse med en generel reform af disse.

Retlige og indre Anliggender

Den planlagte tilgang til støtte til ofre for menneskehandel udvikles, idet man udarbejder et forslag til Rådets direktiv om opholdstilladelse til ofre for ulovlig indvandring eller menneskehandel, som samarbejder med de kompetente myndigheder, og ordninger for ofre, som indgiver klager eller forsyner politiet eller domstolene med oplysninger.

Forbindelser med tredjelande og menneskerettigheder

I løbet af 2002 iværksættes en undersøgelse med henblik på at revidere de eksisterende politikker vedrørende forbindelser med tredjelande. Man tilrettelægger et ekspertseminar på grundlag af undersøgelsens resultater. Derudover har EuropeAid bestilt en evaluering af integrationen af kønsaspektet i EU's samarbejde med tredjelandene, og denne gennemføres af en uafhængig ekspertgruppe. Med udgangspunkt i disse initiativer planlægger man et større arrangement på ministerplan under det græske formandskab i begyndelsen af 2003. Ved arrangementet mødes repræsentanter for alle relevante politikker - udvikling, politiske forbindelser, handel, udvidelsen af EU - og undersøger, hvordan kvindernes rolle og synlighed kan styrkes og forbedres i EU's forbindelser med tredjelande.

Hvad angår menneskerettigheder, beskriver man i programmeringsdokumentet (2002-2004) for det europæiske initiativ til støtte for demokrati og menneskerettighederne, som blev vedtaget den 20. december 2001, inddragelsen af kønsaspektet som en afgørende faktor for sikringen af, at projekter støttet under det europæiske initiativ til støtte for demokrati og menneskerettighederne er i overensstemmelse med Kommissionens overordnede politik. Man vil gøre alt, hvad man kan, for at integrere kønsaspektet i forbindelse med udvælgelsen af projekter under det europæiske initiativ til støtte for demokrati og menneskerettighederne.